

Simo 2016

Pohjanmaan rantatien esiintyminen Vt 4
Maksniemi – Viantienjoki tiesuunnitelma-
alueella – arkeologinen inventointi

Jaana Itäpalo 20.9.2016

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologista inventointia Simossa Vt 4 tiesuunnitelma-alueella Maksniemi – Viantienjoki. Työn tilaaja on Lapin Ely-keskus. Maastotyön teki FM Jaana Itäpalo 6.7.2016.

Suunniteltu rinnakkaistie- tai levennettävä tien linjaus kulkee Viantienjoen ja Maksniemen välillä nykyisen valtatie 4 eli Kemintien kohdalla tai vieressä n. 8,3 kilometriä. Linjauksen keskiosuudella ja länsipäässä sen tuntumassa on kulkenut 1700-luvulla Pohjanmaan rantatie.

Selvityksessä todettiin, että Pohjanmaan rantatien linjauksen kohdalla on kulkenut nykyistä vt 4:ää edeltänyt vanha 4-tie niillä kohdilla, missä suunnitellut rinnakkaistie tai levennettävä tie leikkaavat sitä. Inventoinnissa ei löytynyt Pohjanmaan rantatien kerrostumia näiltä alueilta. Paikoin vanhan rantatien linjauksen kohdalla maakerrokset ovat hävinneet myös soranotossa tai jääneet nykyisen vt 4:n alle.

Tiesuunnitelma-alueen ulkopuolella Pohjanmaan rantatien linjaus poikkeaa Palohovintieltä useassa kohdassa. Voi olettaa, että niillä alueilla vanha tielinja olisi parhaiten säilynyt.

Sisällysluettelo

	S.
1. Perustiedot.....	3
2. Inventoinnin lähtökohdat ja menetelmät.....	3
2.1. Esiselvitys.....	4
2.2. Tutkimushistoria.....	4
2.3. Maastoinventointimenetelmä.....	4
3. Maisema, topografia ja geologia.....	4
4. Alueen Pohjanmaan rantatien ja maankäytön historiaa.....	10
5. Tulokset.....	12
6. Kohdetiedot.....	13
7. Aineistoluettelo.....	16

Kansikuva: Maksniemessä Pohjanmaan rantatien linjaus kulkee Ervastian pihapiirissä. Kuva etelään Maksniementieltä (kuva 12, kuvauspaikat kartalla sivulla 5).

1. Perustiedot

Inventointialue: Pohjanmaan rantatien linjaus Vt 4 Maksniemi – Viantienjoki tiesuunnitelma-alueella

Tilaaaja: Lapin Ely-keskus

Inventoinnin laji: osainventointi

Kenttätöaika: 6.7.2016 yhteensä vajaa 1 päivä

Karttanumerot: TM35-lehtijako, S4322L, S4144R (mk 1:20000) MML@6/2016

vanha yleislehtijako, 254301, 254110 (mk 1:20000)

Korkeus: n. 6.5-14,5 m mpy

Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto

Kopio raportista: Museoviraston arkisto (digitaalinen ja paperikopio)

Aiemmat löydöt: -

Inventointilöydöt: -

Aiemmat tutkimukset: 2006 Maria Suvanto, inventointi

Taustakartta MML 7/2016

Tiesuunnitelma-alueen sijainti vihreänä.

2. Inventoinnin lähtökohdat ja menetelmät

Lapin Ely-keskus on laatinut tiesuunnitelman Simon Viantienjoen ja Maksniemen välille nykyisen Kemintien kohdalle. Suunnitellut rinnakkaistie tai levennettävä tie leikkaavat Pohjanmaan rantatien linjausta suunnittelualueen keskiosassa kahdessa kohdassa ja sen länsipäässä. Museovirasto edellytti, että ennen rakennustöihin ryhtymistä on tarpeen tehdä selvitys siitä, millaisia kerrostumia vanhasta tielinjasta on mahdollisesti jäljellä. Tähän liittyen tehtiin arkeologinen maastoinventointi kesällä 2016.

Selvityksen tarkoitus on antaa taustatietoa muinaisjäännöksistä ja muista arkeologisista kulttuuriympäristökohteista tien suunnittelun tarpeisiin.

2.1. Esiselvitys

Arkeologisen potentiaalin arviointi perustuu alueella aiemmin tehtyjen maasto- ja muiden tutkimusten tuloksiin ja eri aineistoihin, joiden avulla asemoidaan nykyiselle karttapohjalle rantatien linjaus ja mahdolliset muut ihmisen aikaansaamat muinaiset rakenteet ja niiden sijainnille potentiaaliset maaston kohdat. Keskeisiä aineistoja ovat GTK:n kallio- ja maaperäkartat, Maanmittauslaitoksen ortoilmakuvat, korkeusmalli sekä laserkeilausaineisto. Pohjanmaan rantatien sijainti ja historiaa selvitetään myös paikallishistorioiden, vuonna 1736 laadittujen maakirjakarttojen ja muun historiallisen karttamateriaalin avulla.

2.2. Tutkimushistoria

Keskeinen lähtötietoaineisto on vuoden 2006 Pohjanmaan rantatien inventointi Lapin läänissä, jossa tien historia ja sijainti selvitettiin mm. isojakokarttojen avulla ja inventoitiin maastossa. Raportti sisältää kartat, joihin rantatien linjaus on merkitty (Maria Suvanto, Vanha Rantatie Lapin läänin alueella, Lapin liitto ja Lapin tiepiiri. 2006). Simossa on suoritettu koko kuntaa koskeva inventointi vuonna 1991 ja siten nyt kohteena oleva aluekin kuului yleispiirteisesti inventointiin (Juha Lauren, Museovirasto).

2.3. Maastoinventointimenetelmä

Pohjanmaan rantatien linjaus tiesuunnitelma-alueen lähistöllä arvioitiin maastossa yleispiirteisesti melkein kokonaan. Tarkasti käytiin läpi ne alueet, joille suunniteltu tien rakentaminen osuu vanhan tielinjan kohdalle tai sen läheisyyteen. Vanha rantatien linjaus kulkee uuden tiesuunnitelma-alueen läheisyydessä sen keski-osuudella Palohovintien ja Maksniementien välissä n. 1,2 km:n matkalla ja leikkaa sitä kahdessa kohdassa. Länsipäässä levennettävä tielinja kulkee noin 200 m vanhan tielinjan läheisyydessä. Nämä alueet käveltiin maastossa läpi ja tehtiin paikoin n. 30 x 40 cm:n kokoisia koekuoppia ja käsikairalla tarkastettiin maannosta vanhan tielinjan kohdalla. Myös linjauksen itäpäässä Palohovintien ja vt 4:n välissä Ruonaojan länsipuolella ja itäosassa Maksniementien ja vt 4:n välissä Ervastin kohdalla alueet inventoitiin tarkemmin, koska etäisyys suunnittelualueisiin on vähimmillään alle 100 m. Muutamalla kohdalla maasto oli vesakoitunut läpipääsemättömäksi ja näkyvyys oli huono.

Tielinjasta ja muista havaituista kohteista otettiin valokuvia, kirjattiin maasto- ja maisemaselvityksiä sekä mahdolliset taustatiedot. Sijainti mitattiin gps-paikantimella, jonka tarkkuus on n. +/- 3-6 m. Paikkatietohallintaan käytetään QGis 2.8. -ohjelmaa.

3. Maisema topografia ja geologia

Suunnitelma-alue sijaitsee Simon keskustasta n. 6,5-14,5 km länteen nykyisen Kemintien kohdalla ja sen vieressä. Suunniteltu rinnakkaistie kulkee 1700-luvun rantatielinjauksen lähellä linjauksen keskiosassa n. 1,2 kilometrin matkalla ja leikkaa sitä kahdessa kohtaa, länsipäässä levennettävä tie kulkee sen tuntumassa n. 200 m, muualla rantatien linjaus sijaitsee etäällä suunnittelualueen pohjoispuolella Palohovintien ja Maksniementien varrella.

Rantatien linjaus on myöhäisrautakauden ja historiallisen ajan korkeudella 2,5-7,5 m mpy ja melkein kokonaan historiallisen ajan rantatasolla. Alue on korkokuvaltaan tasaista tai loivasti kumpuilevaa. Maaperä on karkeusasteeltaan vaihtelevaa moreenia.

Idässä rantatien linjaus kulkee Palohovintiellä, mutta enimmäkseen poikkeaa siltä mutkitellen molemmin puolin Palohovintietä nykyisiä tai entisiä metsä- ja taloteitä pitkin. Linjauksen varrella on harvaa asutusta ja joitakin peltoja, muuten alue on metsäistä. Linjaus ylittää Ruonaojan, Tikkalanojan ja Rajastenojan. Näillä kohdilla on aikoinaan sijainnut sillat. Lännessä Maksniementiellä rantatien linjaus kulkee tiesuunnitelma-alueen pohjoispuolella melkein kokonaan nykyisen Maksniementien kohdalla, mutta Ervastin kohdalla ja tien lopussa koukkaa taloteille etelään ja pohjoiseen. Rantatien linjaus ylittää Kirnuojan, Maksniemessä se on ylittänyt entisestä Marostenjärvestä Perämereen laskeneen ojan (Marostenoja ?), joka ei ole nykyään luonnontilainen. Maksniementien varrella on asutusta, joka on paikoitellen suhteellisen tiivistä, lähinnä tien varrella lännessä.

Tiesuunnitelma-alue sinisenä viivana. 1700-luvun Pohjanmaan rantatien linjaus vaaleanpunaisena, valokuvauspaikat 1-12 kolmiona.

Kuva 1. Ruonaojan itäpuolella vanha tielinjaus koukkaa Palohovintieltä etelään. Kuva kaakkoon.

Kuva 2. Ruonaojan länsipuolella vanha tielinjaus poikkeaa Palohovintieltä etelään. Etäisyys tiesuunnitelma-alueeseen on vähimmillään n. 70 m. Kuva etelään.

Kuva 3. Virpiniityn eteläpuolella Palohovintien ja vt 4:n risteyskohdan luoteispuolella suunniteltu rinnakkaistie leikkaa vanhaa rantatien linjausta kohdalla, missä on sijainnut sorakuoppa. Nykyisin alueella kasvaa kuusi-valtaista metsää ja vesakkoa. Alueella on runsaasti myös kuvan kaltaisia pieniä sorakuoppia. Kuva pohjoiseen.

Kuva 4. Vanha rantatien linjaus kulkee suunnitellun rinnakkaistien tuntumassa Virpiniityn eteläpuolella samalla kohdalla kuin vanha 4-tie on kulkenut, sen linjaus erottui vielä hyvin maastossa. Kuva länteen.

Kuva 5. Tiesuunnitelma-alueen keskiosuudella Virpiniityn lounaispuolella heti nykyisen vt 4:n pohjoispuolella on sijainnut vuoden 1958 peruskartan mukaan talo ja pelto. Niiden jäänteet erottuivat maastossa hyvin.

Kuva 6. Tiesuunnitelma-alueen keskiosuudella vt 4:n eteläpuolella vanhan rantatien linjaus kulkee ajotiellä. Kuva länteen.

Kuva 7. Tiesuunnitelma-alueen keskiosuudella vt 4:n eteläpuolella Uusitalolle länteen jatkuvan entisen ajo-tien reunaan on kaivettu sähkö- ja paineviemärikaapeli. Rantatien linjaus kulkee tällä kohdalla. Kaivannon avoimena olleesta maan pinnasta ei löytynyt merkkejä vanhan rantatien kerrostumista. Kuva länteen.

Kuva 8. Harjulan eteläpuolella suunniteltu rinnakkaistie leikkaa rantatien linjausta, samalla kohdalla on kulkenut vanha 4-tie, jonka linjaus erottui hyvin, paikoin pengermäisenäkin. Kuva länteen.

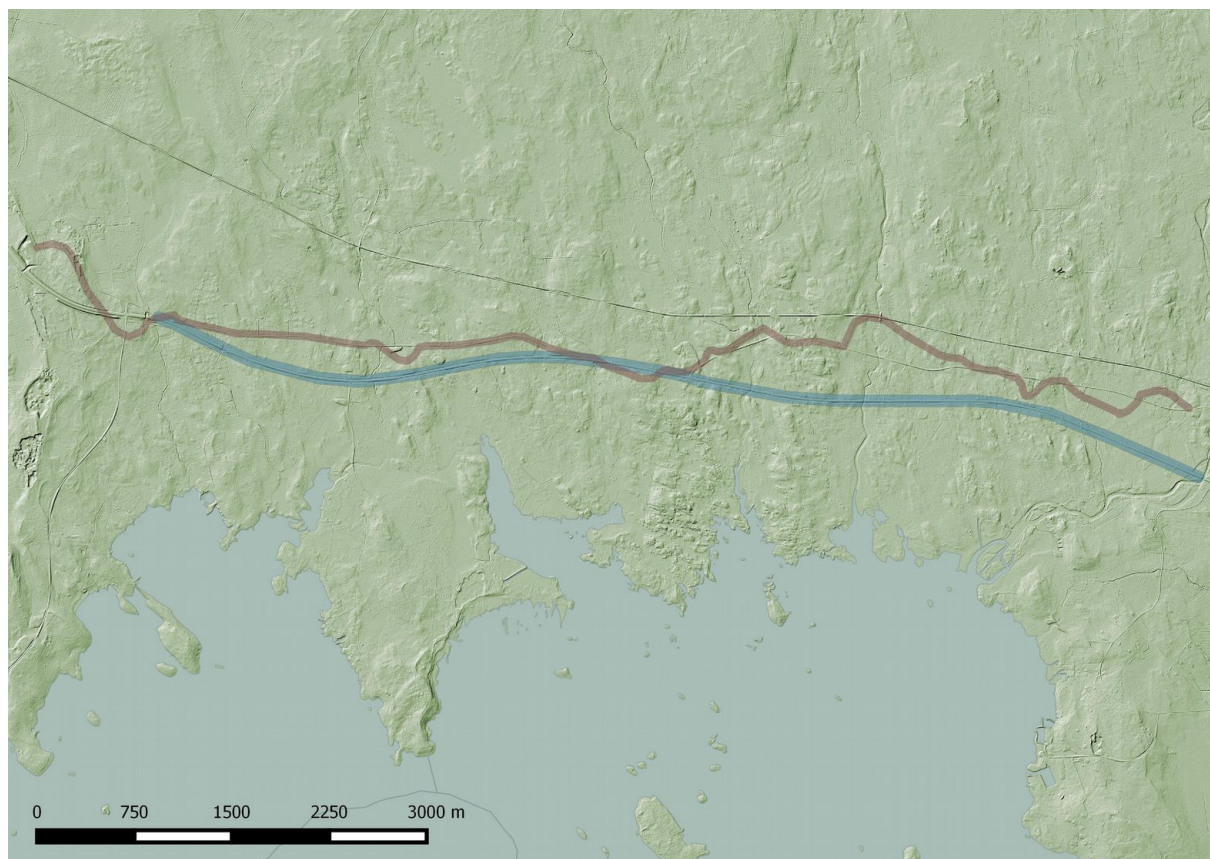
Kuva 9. Maksniementien eteläpuolella vanhalla rantatiellä oli silta Kirnuojan kohdalla, paikalla on nykyisinkin pieni kävelysilta. Kuva lounaaseen.

Kuva 10. Maksniementien länsipäässä rantatien linjaus koukkaa yhdellä kohdalla pohjoiseen. Kuva koilliseen.

Kuva 11. Maksniementien loppupäässä lännessä tiesuunnitelma-alueen tuntumassa rantatien linjaus kulkee alueella, missä alkuperäiset maakerrokset lienevät hävinneet kokonaan. Paikalla sijaitsee teiden risteyskohta ja mm. tankkauspiste.

Vanhan rantatien linjaus ruskeana viivana, tiesuunnitelma-alueen sijainti sinisenä viivana 2 m:n korkeusmal-
lin vinovalovarjosterasteria vasten. Tausta-aineisto Mml (6/2016). Vinovalovarjosterasteria voi katsoa myös
paikkatietoikkunassa

<http://www.paikkatietoikkuna.fi/web/fi/kartta.jsessionid=FA3E08077BE74194FFD7AAAE01B7C788#>.

4. Alueen Pohjanmaan rantatien ja asutushistoriaa

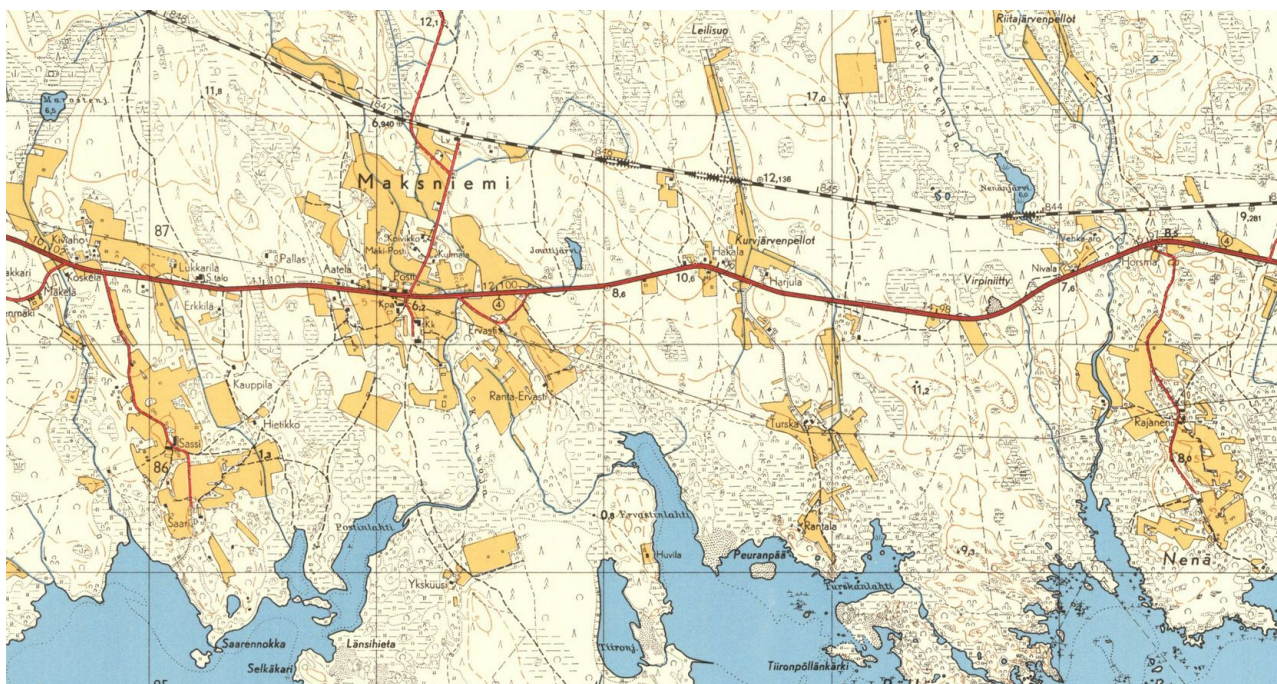
Pohjanmaan rantatie oli kunnostettu 1660-luvun puoliväliin mennessä kärrytieksi Ouluun asti. Oulun ja Tornion välille tie kunnostettiin vasta 1700-luvun puolivälissä. Tien linjaus säilyi pitkään ennallaan ja suuremmat tien muutostyöt aloitettiin vasta 1930-luvulla, mutta ne keskeytti talvisota. Vuonna 1944 vetäytyessään saksalaiset räjäyttivät kaikki sillat ja tien varrella olleet pitkospuut hävitettiin. Tien oikaisu- ja parannustyöt suoritettiin loppuun 1948-1953.

1700-luvun rantatien linjaus säilyi parhaiten Palohovintien varrella nykyisillä metsä- ja taloteillä. Nykyistä valtatietä edeltänyt 4-tie on kulkenut Maksniementien ja Palohovintien kohdalla. Se on öljysorapäälystetty vuonna 1961. Tietä parannettiin 1970-luvulla, jolloin tehtiin uusi reitti Kemistä Kuivaniemeen (Myllylä Ismo, Liikenne ja tietoliikenneyhteydet, Simon kirja. 1986, s. 98 ja 100-101).

Maksniemen vanhin veroluetteloissa mainittu asutus on syntynyt 1500-luvulla (Mauno Hiltunen, Simon alue, asutus, väestö ja elinkeinot vuoteen 1865, Simon kirja. 1986, s. 28-29). Tiesuunnitelma-alueen lähistöllä Maksniementien varrella sijaitsevat Ervastian ja Postin kantatalot ja Talonpoika vt 4:n eteläpuolella. Ervastian talo on toiminut kestäkievarina 1700-luvulla (Maria Suvanto, Vanha Rantatie Lapin läänin alueella, s. 2-3). Palohovintien varren asutus on syntynyt pääosin myöhemmin. Tiesuunnitelma-alueen keskivaiheen tuntumassa ovat sijainneet Hotin ja Kauppilan torpat 1800-luvun puolivälissä laaditun pitäjänkartan mukaan.

Jacob Wikarin vuonna 1736 laatima kartta Maksniemen kohdalta, rantatien linjaus on merkitty kartalle, talo no. 9 on Ervasti ja no. 4 Posti, Arkistolaitoksen digitaaliarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=47866478>

Vanha 4-tie on kulkenut nykyisten Palohovintien ja Maksniementien kohdalla. Oteet peruskartoista 254110 (1958) ja 254301 (1954): <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

5. Tulokset

Tiesuunnitelman rinnakkaistie ja levennettävä tie leikkaavat vanhaa rantatietä alueilla, joilla se on kulkenut nykyistä valtatieta edeltäneen 4-tien kohdalla. Merkkejä vanhoista tiekerrostumista ei löytynyt, ja kohde tulkittiin näiltä osin tuhoutuneeksi. Virpiniityn eteläpuolella kohde on hävinnyt myös soranoton seurauksena. Tiesuunnitelman vaikutusalueella ei sijaitse autioituneita kantatalojen paikkoja tai muita arkeologisia kulttuuriympäristökohteita.

20.9.2016

Jaana Itäpalo

6. Kohdetiedot

Vanha rantatie

Mj-rekisteri:	1000021285
Laji:	muinaisjäännös
Tyyppi:	kulkuväylät
Tyypin tarkenne:	tienpohjat
Ajoitus yleinen:	historiallinen, uusi aika
Ajoitus tarkka:	-
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokkaehdotus:	ei ehdotusta tiesuunnitelma-alueelle
Paikkatiedot:	
Karttanumero:	M35-lehtijako, S4322L, S4144R vanha yleislehtijako, 254301, 254110
Koordinaatit:	P: 7280070 410507
koord.selite:	rekisteriportaalin mukaan (Simonkylässä)
Inventointimenetelmät:	pintahavainnointi, koekuopitus, kairaus
Aiemmat löydöt:	-
Inventointilöydöt:	-
Aiemmat tutkimukset:	2006 Maria Suvanto, inventointi

Maastotiedot: Simon keskustasta n. 6,5-14,5 km länteen Palohovintien, Maksniementien ja vt 4:n varrella ja kohdalla.

Kuvaus: Rekisteriportaalin kuvaus: "Turusta Tukholmaan Pohjanlahden ympäri kulkenut vanha rantamaantie oli Pohjanmaan tiestöstä tärkein. Pohjanlahden ympäri vei talvitie, jota käytettiin meriliikenteen seisoessa. Korsholman ja Oulun välinen ratsupolku pyrittiin 1610- ja 1620-lukujen vaihteessa kunnostamaan vaatimattomaksi maantiekseksi, mutta varsinaisesti tämä onnistui vasta vuosisadan jälkipuoliskolla. Vuonna 1668 Pohjanmaan maaherran Johan Graanin mukaan rantatie oli vielä erityisesti Kemin, mutta myös osittain lin pitäjässä huonossa kunnossa, koska kesäisin kaikki matkustivat meritietä Luulajasta lihin. Tornion ja Oulun välinen tie saatiin vaunuilla ajettavaksi vasta kuningas Adolf Fredrikin vuonna 1752 tekemän matkan alla. Lapin läänin alueella rantatie oli pitkään ainoa maantie."

2016: Tarkemman inventoinnin kohteena oli rantatien linjaus Virpiniityn ja Harjulan välissä, missä suunniteltu rinnakkaistie tulee kulkemaan sen tuntumassa ja leikkaa sitä kahdessa kohdassa. Virpiniityn ja nykyisen valtatie välissä rantatien linjaus kulkee vanhan 4-tien kohdalla, missä alue on metsäistä, paikoin soistunutta ja tien vierillä vesakoitunut. Nykyisen valtatie ja Palohovintien risteyksen luoteispuolella alkuperäiset maakerrokset ovat hävinneet soranotossa ja teiden teossa, myös risteyksestä länteen on paljon vanhoja pieniä sora-kuoppia, joissa useissa oli tarkastushetkellä vettä. Vt 4:n eteläpuolella rantatien linjaus kulkee Uusitalolle länteen jatkuvan nykyisin vain osittain ajotienä toimivan tien kohdalla, jonka reunaan on kaivettu sähkö- ja paineviemärikaapeli. Kaivannon avoimena olleesta leikkauksesta ei löytynyt merkkejä rantatien kerrostumista. Täältä linjaus ylittää vt 4:n ja jatkuu Harjulan eteläpuolelle, missä rinnakkaistie kulkee sen ja vanhan 4-tien alueella. 4-tien linjaus erottui siellä hyvin, rantatien linjaus on jäänyt kokonaan sen alle. Harjulan lounaispuolella rantatien linjaus yhtyy Maksniementiehen. Maksniementien lopussa lännessä rantatien linjaus kulkee alueella, missä alkuperäiset maakerrokset lienevät hävinneet kokonaan. Paikalla sijaitsee teiden risteyskohta ja mm. Teboilin tankkauspiste (ks. kartta s. 14 ja kuvat 3-11 sivuilla 6-9).

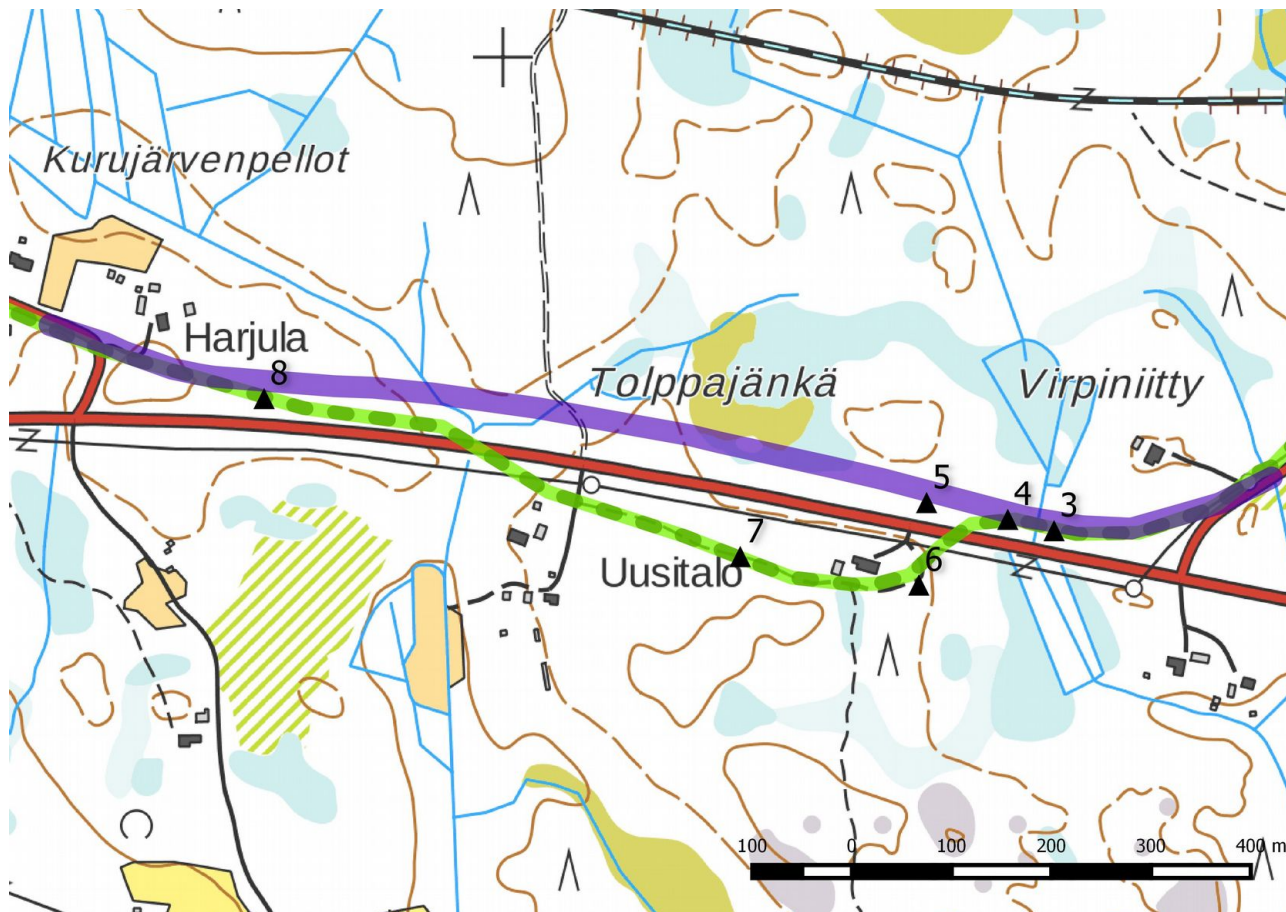
Maksniemen vanhin veroluettelossa esiintyvä asutus on syntynyt 1500-luvulla (Mauno Hiltunen, Simon alue, asutus, väestö ja elinkeinot vuoteen 1865, Simon kirja. 1986, s. 28-29). Tiesuunnitelma-alueen lähistöllä Maksniementien varrella sijaitsevat Ervastian ja Postin kantatalot ja Talonpoika valtatie 4:n eteläpuolella. Ervastian talo on toiminut kestikievarina 1700-luvulla (Maria Suvanto, Vanha Rantatie Lapin läänin alueella, s. 2-3). Palohovintien varren asutus on syntynyt pääosin myöhemmin.

Tiesuunnitelma-alueen keskiosuudella ovat sijainneet Hotin ja Kauppilan torpat 1800-luvun puolivälissä laa-

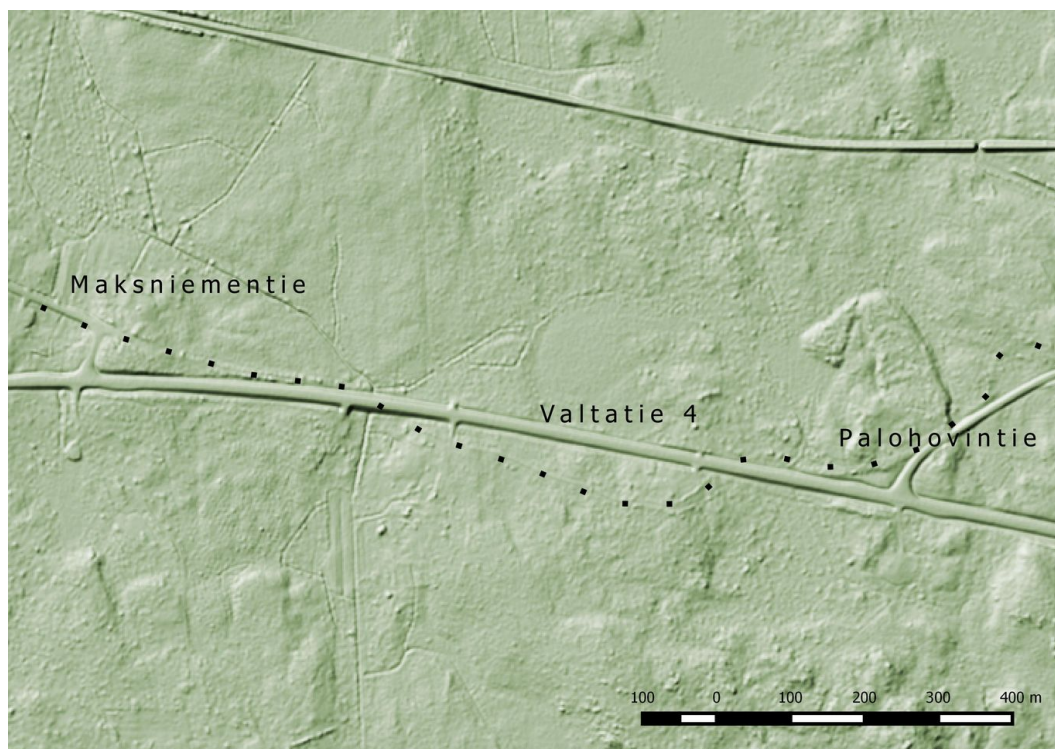

ditun pitäjänkartan mukaan. Niillä kohdilla sijaitsevat nykyisin omakotitalot. Hotin torpan paikan ja valtatie 4:n pohjoispuolelle on merkitty vuoden 1958 peruskartalle rakennus/talo ja pieni pelto, joiden jäännökset erottuivat hyvin maastossa, samoin kuin vanha 4-tien linjaus.

Ehdotus suoja-alueeksi: Vanhan rantatien kerrostumia ei löytynyt alueilta, missä suunniteltu rinnakkaistie tai levennettävä tie leikkaa sitä, ja kohde tulkittiin tuhoutuneeksi niillä kohdilla. Suojavyöhykettä ei ehdoteta.

Tarkemman inventoinnin kohteena olivat rantatien linjaus tiesuunnitelma-alueen keskivaiheilla. Rantatien linjaus vihreänä viivana ja suunniteltu rinnakkaistie violettina viivana merkitty kartalle, kuvauspaikat kolmioina (ks. kuvat sivuilla 6-9).

Rantatien linjaus neliöinä 2 m:n korkeusmallin vinovalovarjosterasteri vasten, Tausta-aineisto Mml (6/2016).
Vinovalovarjosterasteria voi katsoa myös paikkatietoiikkunassa: <http://www.paikkatietoiikkuna.fi/web/fi/kartta:jsessionid=FA3E08077BE74194FFD7AAAE01B7C788#>.

Ote 1800-luvun puolivälissä laaditusta pitäjänkartasta. Rantatien varrelle merkityt Hotin ja Kauppiilan torpat paikantuvat vt 4:n eteläpuolelle Uusitalolle johtavan entisen ajotien varrelle. Torppien paikoilla on nykyisin omakotitalot. Arkistolaitoksen digitaaliarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=6181769>

7. Aineistoluettelo

Digitaalinen aineisto:

Geologian tutkimuskeskus,
<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,
<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto: Kulttuuriympäristön rekisteriportaali, muinaisjäännösrekisteri ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, Simo:
<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

Kirjallisuus:

Hiltunen Mauno, Simon alue, asutus, väestö ja elinkeinot vuotten 1865. Simon kirja. 1986.

Suvanto Maira, Vanha Rantatie Lapin läänin alueella. Lapin liitto. Lapin tiepiiri. 2006.